

Finnes det noe slikt som norske verdier?

Lars Peder Nordbakken, økonom i Civita

Den aktuelle og til tider opphetede politiske debatten om norske verdier har vist at begrepet verdier kan tøyas i mange forskjellige retninger. Vi har hørt om alt fra brunost og vafler, skolegudstjeneste og dusjing etter gymtimen til demokrati, likestilling og trepartssamarbeidet i arbeidslivet. I hvilken grad denne miksen har bidratt til å opplyse eller tåkelegge samfunnsdebatten kan diskuteres. Det kan derfor være forsøket verd å klargjøre hva som menes med verdier, samt hvordan verdier kan forstås i forhold til holdninger, kulturer, kulturuttrykk og institusjoner. Dette notatet viser også hvordan empiriske undersøkelser, som kartlegger befolkningens verdier og holdninger, kan tilføre debatten en mer objektivt beskrivende dimensjon.

Den som reiser spørsmålet om samfunnsverdier knyttet til nasjonalitet og tro, som i begrepet «de gode kristne, norske verdiene», og dernest antyder at det går en tydelig skillelinje i det norske samfunnet mellom tilslutning og ikke-tilslutning til slike påståtte verdier, er dømt til å skape et følelsesmessig engasjement. Det ligger i sakens natur. Det finnes mange forskjellige verdier vi kan ha gode grunner til å verdsette og bruke som veileder for våre handlinger og valg. Uansett hvilke verdier vi har i tankene, kommer vi ikke utenom det faktum at verdier er normative, har dybde og gjerne angår oss på et indre plan. Dette indre planet berører våre følelser like sikkert som det berører vårt selvbilde og vår oppfatning av hvem vi er. Det er dermed duket for å sette følelsene i sving.

Et begrep som ligger nært opp til verdier er holdninger. Eksempelvis er det lett å forestille seg at min grunnleggende holdning til temaet religionsfrihet har en viss sammenheng med hvilke verdier jeg står for, og setter høyest. Likevel er ikke verdier det samme som holdninger. Holdninger knyttes gjerne til hvilken innstilling eller tilbøyelighet vi har i synet på et avgrenset spørsmål eller en konkret sak. Verdier er derimot noe som typisk karakteriserer våre holdninger og handlinger, inklusive prinsippene bak, over et bredere felt. Verdier er derfor sterkere forbundet med vår identitet og personlighet, og har en tendens til å fargelegge det meste vi foretar oss. De verdiene vi verdsetter høyest og etterlever mest konsekvent, definerer også viktige sider ved vår personlighet og spesielle karakter.

Verdier er alltid personlige, og kun enkeltpersoner kan være bærere av verdier. Felles verdier betyr således ikke noe annet enn at flere personer forbindes med tilsvarende verdier.

Hva med kulturer? En samfunnskultur defineres i nåtid gjerne etter hva den belønner og straffer, og gis karakteristikker deretter. Kulturer er komplekse fenomener. Kulturer utvikler seg hele tiden gjennom et dynamisk samspill mellom samfunnsmedlemmenes handlinger, verdier og felles spilleregler. Kulturer er på sett og vis alltid «under press» fra mange hold. Kulturer påvirkes også av felles historiske erfaringer, felles språk, religion og tro, geografisk plassering, klima, næringsstruktur og nedarvede kulturformer i alt fra byggeskikker til omgangsformer, kleskoder, mattradisjoner og musikalske tradisjoner.

Det essensielle faktum ved kulturer, også den norske, er at kulturer aldri står stille. Kulturer er hele tiden i utvikling, vel og merke i den grad vi har mulighet til å ytre oss fritt og skape noe nytt og bedre. Kulturer drives kontinuerlig fremover av samspillet og konkurransen mellom det nye og det etablerte, outsiders og insiders. Samtidig er samfunnskulturer seiglivede fenomener som kun lar seg endre fredelig på en gradvis eller skrittvis måte. Historien setter spor i samtiden – og vi kan derfor ikke gjøre annet enn å leve med en viss grad av historisk avhengighet, i det vi forsøker å skape forbedringer.

Verdier er ikke det samme som kulturer, selv om kulturer lett lar seg karakterisere av de verdiene den gjenspeiler og utstråler. Lettest er det å gi små og relativt homogene kulturer en tydelig verdikarakteristikk, slik man for eksempel kan gjøre med en bedriftskultur eller en forening av medlemmer som deler felles verdier. I begge tilfeller har vi å gjøre med kulturer som består av personer som selv har valgt å inngå i et forpliktende samarbeid for å realisere felles mål, som er i jevnlig kontakt med hverandre, og derfor har lett for å påvirke hverandre. Noe av det samme gjelder en rekke småsamfunn med tette nettverk og bånd mellom samfunnsmedlemmene.

Hva så med et helt land, en nasjon? Finnes det en norsk kultur? Ja, det finnes i hvert fall en distinkt felles norsk språkkultur, og utvilsomt en sterkt befestet demokratisk politisk kultur som har fått sitt historiske preg av en rekke felles institusjoner og symboler, som grunnloven fra 1814, uavhengigheten fra Sverige i 1905 og motstandskampen under andre verdenskrig.

Men finnes det egentlig en felles og særegen norsk samfunnskultur utover det språklige og institusjonelle? De fleste vil fort være enige i at det er urimelig å benekte at Norge er kjennetegnet av flere kulturelle fellestrekk enn språk og institusjoner. Samtidig er det vanskelig å akseptere overdrevne tolkninger av de særnorske kulturtrekkenes dybde og eksklusivitet.

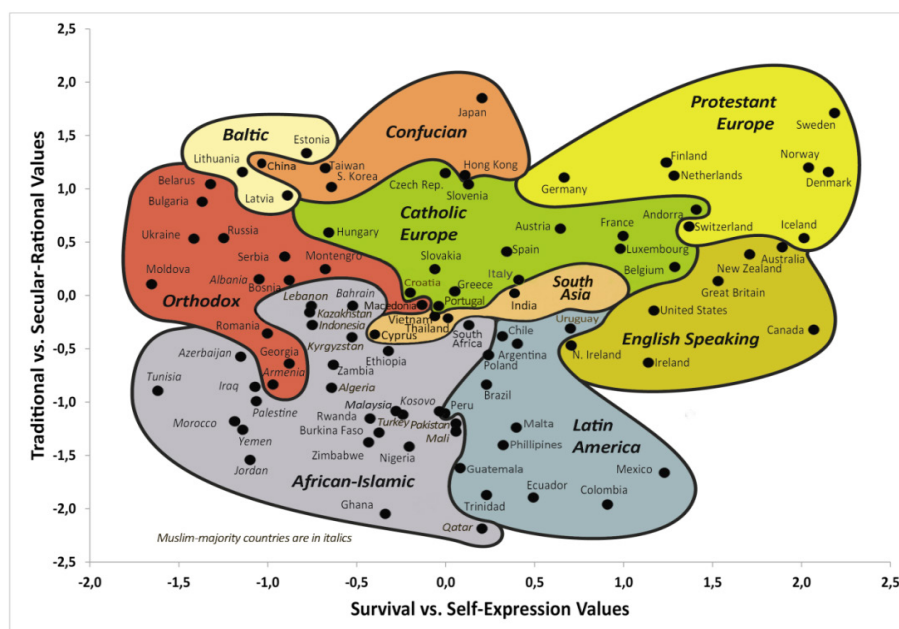
Siden populære diskusjoner om verdier og kultur lett fortapes i partiske fortellinger og mytedannelser, er det ekstra viktig å søke etter mer objektive mål på hva som faktisk kjennetegner en kultur, gjerne med utgangspunkt i en nasjonal avgrensning. Jeg vil se nærmere på dette ved hjelp av to velrenommerede kilder til kulturkartlegging, World Values Survey (WVS) og Norsk Monitor (NM). Begge kildene består av nasjonalt representative befolkningsundersøkelser som kartlegger befolkningens tilslutning til et stort spekter av verdier, holdninger og meninger over tid. Begge undersøkelsene startet opp på midten av 1980-tallet og gjennomføres fortsatt med jevne mellomrom.

Hva kjennetegner Norge og «norske verdier»?

WVS, et verdensomspennende forskningssamarbeid med base ved University of Michigan som ble grunnlagt av den amerikanske sosiologen Ronald Inglehart, bygger på rundt 250 enkeltpørsmål og gir et bilde av forskjeller og likheter mellom land med utgangspunkt i mål på befolkningens gjennomsnittlige tilslutning til en rekke verdier og holdninger.

Den mest omtalte sammenligningen mellom forskjellige lands kulturelle særpreg er sammenfattet i den såkalte Welzel-Inglehart's kulturkart. I denne sammenligningen plasseres alle land inn i et verdikart, definert av to hovedakser: 1) forekomsten av overlevelsesverdier kontra selvrealiseringsverdier (den horisontale akse) og 2) forekomsten av tradisjonelle kontra sekulære og rasjonelle verdier (den vertikale akse). Med denne metoden kan man som vist i figur 1 beregne plasseringen av hvert enkelt land i det såkalte kulturkartet, basert på gjennomsnittsverdier for befolkningen i hvert land.¹

Figur 1. Hva kjennetegner den norske samfunnskulturen i internasjonal sammenligning?

Kilde: World Values Survey, Wave 6, 2015

Som det fremgår av figur 1, okkuperer de tre skandinaviske landene en markant posisjon øverst til høyre i kartet. Plasseringen forteller at befolkningen i Norge, Sverige og Danmark særpreges, i internasjonal sammenligning, ved å representere den mest ytterliggående kombinasjonen av modernitets- og selvrealiseringsverdier i hele verden. I verdensmålestokk er derfor Norge et av de landene hvor troen på fornuft og vektlegging av personlig utvikling og vekst står aller sterkest. Dette er et bilde som trolig de fleste i Norge også vil gjenkjenne, og som understøttes av en rekke andre funn som plasserer de samme landene i verdens øverste sjikt når det gjelder menneskelig utvikling, materiell levestandard og sosial tillit.

Som de fargelagte feltene i figuren viser, kan det se ut til at ulike religiøse tradisjoner kan spille en rolle i landenes plassering i forhold til hverandre, selv om landet fremstår som utpreget sekulært. Tydeligst er dette for de såkalte protestantiske landene i Europa, som alle er plassert i det øverste

høyre hjørnet. Samtidig beviser de store forskjellene mellom det katolske Europa og det katolske Latin-Amerika at kulturelle forskjeller mellom land handler om mer enn religiøse tradisjoners spor i samtiden.

Plasseringen av Norge i WVS gir uten tvil holdepunkter for å hevde at norsk samfunnskultur har særpregede kjennetegn. Samtidig gir nærheten til våre nærmeste naboland, og til Nederland og Sveits, god grunn til å betvile at norske samfunnsverdier er unikt norske. Merk at det er eksakt de samme spørsmålene som er stilt i alle land som har deltatt i WVS-undersøkelsene. Spørsmålene er kun tilpasset og kvalitetssikret i forhold til de enkelte landenes språk, og spørsmålene har vist seg å være lette å besvare på tvers av landegrenser. Dette forteller oss noe viktig: Alle verdier er grunnleggende sett universelle, selv om mønstret i tilslutningen til de ulike verdiene er forskjellig fra land til land.

Det er ingenting i dette som står i strid med den åpenbare erkjennelsen at det finnes noe slikt som en unik norsk kultur og kulturarv. Tvert i mot kan det hevdes at vi nettopp på grunn av vår forståelse av verdienes universelle karakter kan utvikle en realistisk forståelse av hva den norske unikheten består i. Den norske unikheten har i første rekke å gjøre med unike norske historiske erfaringer og unike norske manifestasjoner av verdier og institusjoner gjennom historien. I tillegg kommer alle andre faktorer som på ulike måter har påvirket norsk kultur og norsk levesett, som geografi, topografi og naturgitte livsbetingelser, klima, ressursgrunnlag og næringsmønster. Eksempelvis er det ikke vanskelig å finne dype spor i vår egen samtid fra landets tre store eksportnæringer på midten av 1800-tallet: fisk, trelast og skipsfart.

Som den norske historikeren Francis Sejersted hevdet, er det også nærliggende å forklare årsaken til at Norge, i motsetning til Sverige, fortsatt er et utpreget småbedriftsland med to viktige historiske spor: *Hauge-bevegelsens* spredning av entreprenørskapsånd i både by og bygd over store deler av landet, og det faktum at Norge aldri hadde noen dominerende adel og storborgerskap. Norge ble derimot preget av et sterkt småborgerskap der de små og mellomstore bedriftene var dominerende, og som hadde sitt politiske speilbilde i et egalitært og individualistisk demokrati av likeverdige små eiendomsbesittere – et samfunn preget av små forskjeller og like borgerrettigheter.² Den beskrivelsen har fortsatt mye for seg. Den som forsøker å forstå noen av de viktigste årsakene til at Norge fortsatt er et land preget av små forskjeller og høy sosial tillit kan vanskelig unngå å vektlegge nettopp denne egalitære individualismen som Sejersted beskrev. Den har også satt sine spor, og gitt en bestemt kulør til det særpreget norske.

Det er like fullt en tilsnikelse, uten troverdige holdepunkter i virkeligheten, å påstå at alle nordmenn er bærere av et enhetlig og kompakt sett av verdier. Dette ser vi i all tydelighet når vi foretar et empirisk dypdykk i den norske befolkningens tilslutning til en rekke samfunnsrelevante verdier.

Den norske befolkningens verdiprofil

Norsk Monitor (NM), i regi av Ipsos MMI, har siden 1985 kartlagt nordmenns verdier og holdninger gjennom representative befolkningsundersøkelser. Til grunn for NM-undersøkelsene ligger et omfattende spørsmålsbatteri som har flere likhetstrekk med spørsmålene som ligger til grunn for WVS-undersøkelsene. NM er sannsynligvis den beste kilden til en objektiv dokumentasjon av den norske befolkningens verdi- og holdningsprofil som finnes. Funn fra NM er derfor høyst relevante i et forsøk på å gi en virkelighetsnær beskrivelse av den norske befolkningens verdiprofil.

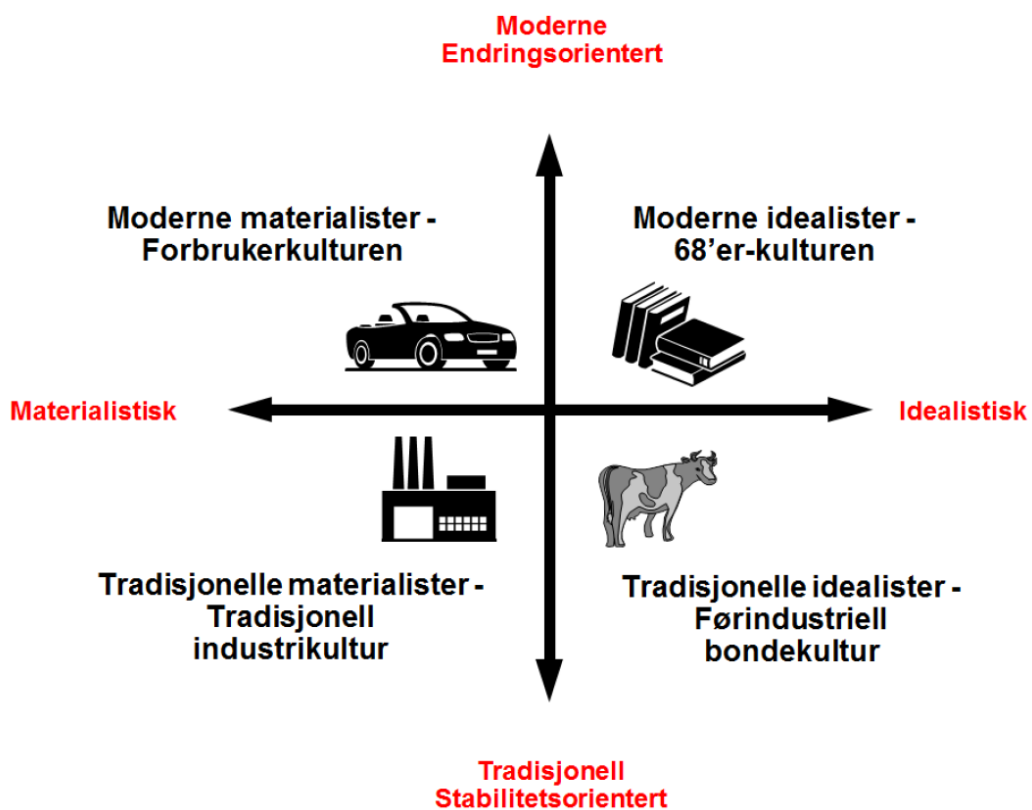
I og med at NM er et kommersielt produkt som ikke Civita har brukerrettigheter til, må jeg i denne sammenheng nøye meg med å referere fra en rapport som er offentlig tilgjengelig via Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementets nettsider: *Slik er ungdommen*, fra 2014.³

Et fremtredende trekk ved NM er at den gir et landsrepresentativt bilde av det mangfoldet som finnes i den norske befolkningen, når vi måler grad av tilslutning til forskjellige verdier og holdninger til ulike samfunnsspørsmål. Man kan også si at NM gir oss et mer detaljert bilde av likheter og forskjeller i befolkningens verdiprofil. Vi kan derfor også skimte hva som egentlig ligger bak en beregnet gjennomsnittsplassering av Norge, slik vi eksempelvis så i posisjonen til Norge i WVSs oppsummerende «kulturkart» i figur 1.

Ipsos MMI har siden starten i 1985 operert med et lignende kart, også kalt sosiograf, som fordeler befolkningen i verdi- og holdningssegmenter basert på følgende hovedakser: 1) materialisme kontra idealisme (den horisontale aksen), og 2) moderne kontra tradisjonell (den vertikale aksen). Den andre aksen – moderne kontra tradisjonell – har klare likhetstrekk med den vertikale aksen i WVS-kartet i figur 1.

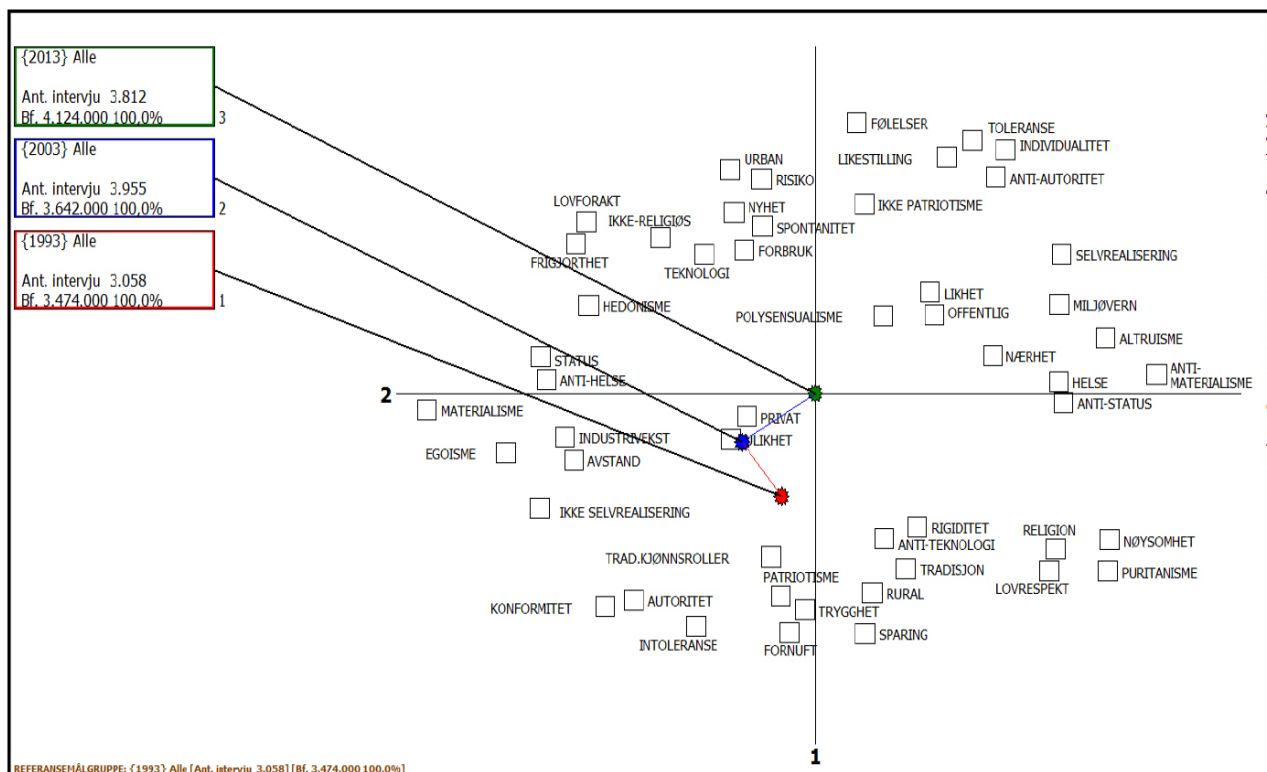
I figur 2 gjengis en spissformulert illustrasjon som Ipsos MMI benytter i sin presentasjon av NM-kartetets hovedakser.

Figur 2. Hovedaksene i Norsk Monitors verdikart

Gjennomsnittsplasseringen for hele befolkningen er i origo, i krysset mellom de to aksene. I Figur 3 vises det detaljerte verdikartet fra 2013, og her fremgår det også hvordan de enkelte verdiene er plassert i forhold til hverandre. Kort avstand mellom to verdier, for eksempel mellom toleranse og individualitet, betyr at personer som skårer høyt på toleranse, også har en tendens til å skåre høyt på individualitet.

Figur 3. Den norske befolkningens gjennomsnittlige verdiposisjon, 1993-2013

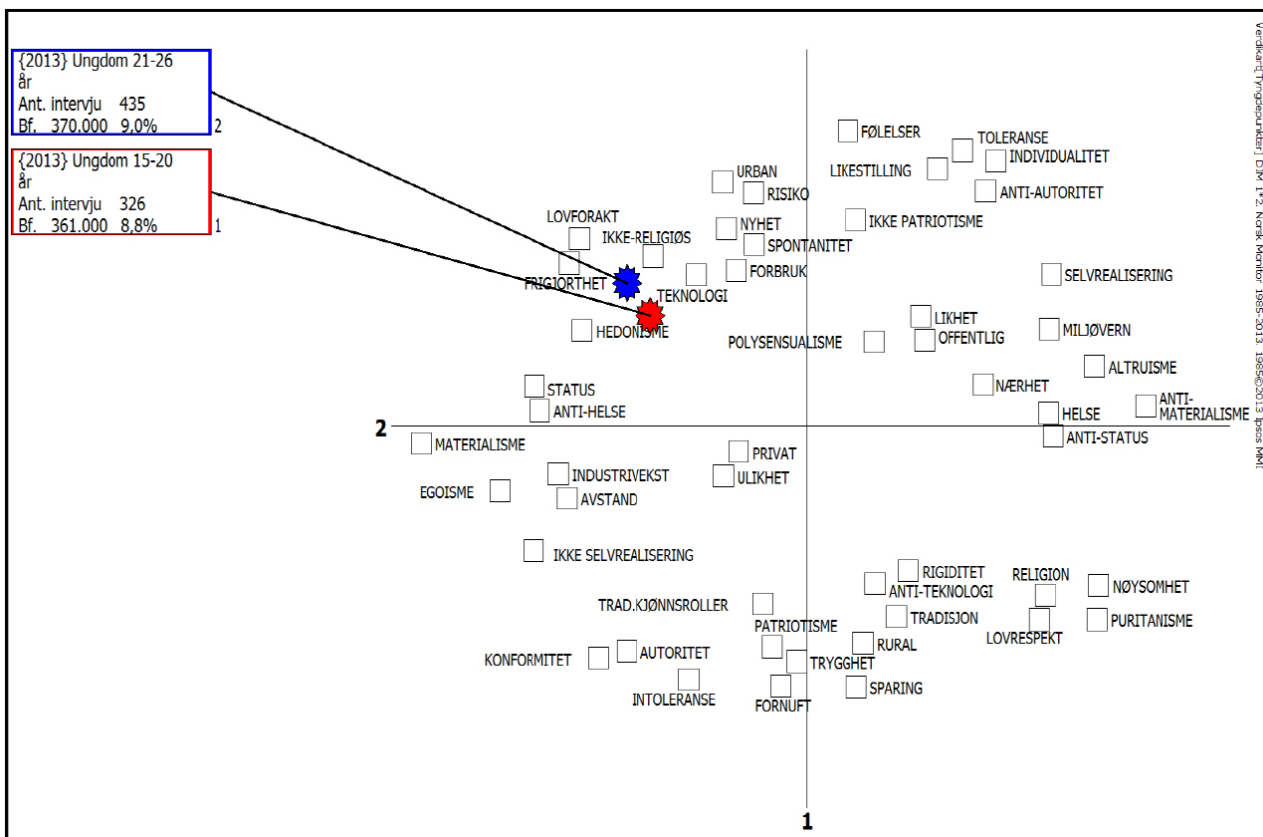

Bak hver enkelt verdi, som er oppsummert med ett ord i kartet, ligger det flere spørsmål som har med nettopp denne verdien å gjøre. I figuren fremgår det også hvordan gjennomsnittsposisjonen til hele befolkningen har beveget seg i en litt mer moderne og idealistisk retning fra 1993 til 2013.

I Ipsos MMIs analyser presenteres ofte et spesifisert bilde av befolkningens verdiprofil nedbrutt i 16 ulike verdisegmenter, det vil si grupper som har en lignende verdiprofil og representerer en tilnærmet like stor andel av befolkningen. Det betyr at det i virkeligheten finnes betydelige forskjeller i befolkningens tilslutning til konkrete verdier og holdninger. Forskjellene fremkommer tydelig basert på de to hovedaksene i verdikartet, og vi finner også tydelige forskjeller når vi deler inn befolkningen etter alder, kjønn, geografi, utdanning, partisypati mv.

I figur 4 vises et eksempel på hvordan aldersgruppene mellom 15 og 20 år, og de mellom 21 og 26 år plasserer seg i verdikartet (basert på et gjennomsnitt). Som vi ser skiller plasseringen seg tydelig i forhold til gjennomsnittsbefolkningen for begge undergruppene, med en klart sterkere oppslutning om moderne materialistiske verdier, sammenlignet med hele befolkningen.

Figur 4. Verdiprofilen til ungdom 15-26 år, 2013

La oss nå stille spørsmålet: Hvilke verdier i dette kartet er typisk norske? Er det de verdiene som forbindes sterkest med en kristen tradisjonell holdning, nederst til høyre i kartet? Neppe. Er det de tradisjonelle autoritetsorienterte verdiene nederst til venstre? Neppe. Den objektivt mest typiske verdiprofilen finner vi midt i sentrum. I dette sentrumet, i området rundt krysningspunktet mellom de to aksene, finner vi ikke bare gjennomsnittsplasseringen av hele den norske befolkningen. Der finner vi også gjennomsnittsplasseringen av velgerne til de to største partiene, Arbeiderpartiet og Høyre.

Begrepene «alt med måte», eller måtehold og moderasjon, kan tjene som passende beskrivelser av den typisk norske verdimiksen som vi finner i sentrumsområdet i NMs verdikart. Mye tyder derfor på at den objektive, eller representative, norske virkeligheten ikke byr på så mange skarpe kanter og provoserende fronter som man ofte hører om i den politiske debatten. Det skal vi kanskje være glade for, for det betyr sannsynligvis at mulighetene for å inkludere alle i samfunnet, til å lykkes med integrering, ja, til å omgås i fred og fordragelighet til tross for mange verdi- og meningsforskjeller, er gode i Norge. Kanskje finner vi nettopp i dette kjedelige bildet av den norske virkeligheten – slik den faktisk er – viktige svar på hvorfor mye faktisk synes å gå bra med for eksempel integreringen av innvandrere fra andre kulturer i vårt land.

Mye tyder dessuten på at virkeligheten er langt mer kompleks, mangfoldig og sammensatt enn populistiske overforenklinger forsøker å gi inntrykk av. Det bør ikke overraske, spesielt når det er verdier vi snakker om. Det er nemlig bare gjennom våre handlinger, som ansvarlige enkeltpersoner, vi kan

praktisere verdier. Verdier eksisterer kun gjennom å bli praktisert. Siden vi alle er forskjellige, og er et resultat av vår egen unike historie og våre egne valg, er det helt naturlig at våre verdier også vil gjenspeile denne individuelle unikheten. Eller for å si det med filosofen Immanuel Kants ord: «Ut fra menneskehetens krokete tømmer har det aldri blitt skapt noe strømlinjeformet».⁴ Ifølge Norsk Monitor gjelder Kants utsagn også for den norske befolkningen.

Forsøk på å strømlinjeforme mennesker og samfunn gjennom en trang, todimensjonal støpeform, definert av religion og nasjonalitet, er å begå vold på virkeligheten. Såpass mye kan vi fastslå bare ved å vise til Norsk Monitor. De fleste av oss ville vel også bli fornærmet hvis noen andre forsøkte å redusere vår egen identitet til to vilkårlig valgte dimensjoner, knyttet til for eksempel religion og nasjonalitet, eller enda verre, til hudfarge og kjønn.

Verdier er, som tidligere nevnt, alltid normative. I et samfunn av likeverdige borgere er det naturlig å betrakte mennesket selv som målestokk på verdienes godhet. De gode verdiene forbindes gjerne også med gode konsekvenser, både i praktisk og moralsk forstand, og spres mest effektivt gjennom eksemplets makt og fornuftsbaserte samtaler. De gode samfunnsbyggende verdiene kan vanskelig blomstre gjennom å spre frykt, gjennom å fremprovosere konfrontasjoner, og gjennom ekskluderende retorikk.

«Norsk» er ikke navnet på et argument

Verdier kan umulig betegnes som gode eller dårlige, fordi de påstås å være spesielt norske, like lite som det kan sies å være en prestasjon å være norsk. Det er en langt større prestasjon å skape et samfunn med så mange positive kvaliteter som det norske. Personlig har jeg ingen problemer med å liste opp en rekke verdier som jeg helt umiddelbart assosierer med det norske samfunnets sterkeste kvaliteter: frihet, åpenhet, rettferdighet, hjelpsomhet, omtanke, inkludering, ansvarlighet, frivillighet, trygghet, solidaritet og nestekjærlighet. Spørsmålet er: hvor mange av disse verdiene kan sies å være unikt norske? Svaret er: Ingen. Det er i det hele tatt vanskelig å forestille seg at ikke tilsvarende verdier også har gjort seg gjeldende i mange andre land, selv om de har manifestert seg på forskjellige måter og i ulik grad gjennom det enkelte lands unike historie.

Nei, det finnes ikke noe slikt som norske verdier, selv om det finnes noe slikt som et norsk samfunn og en historisk betinget norsk kultur. Det norske samfunnet blir heller ikke verdinøytralt, fordi det beviselig ikke finnes noe slikt som unike norske verdier. Det norske samfunnet er akkurat like verdiladet som du og jeg og alle andre samfunnsmedlemmer er. Spørsmålet om verdiene vi står for er gode eller dårlige kan vi diskutere, men en slik diskusjon blir effektivt sabotert, hvis noen fremstiller seg selv som en spesielt autorisert representant for de gode norske verdiene, uten å klargjøre hvilke konkrete verdier man snakker om. Underforstått: Den som ikke er enig med den autoriserte kan umulig stå for de samme «gode norske verdiene» - uenighet blir dermed omformet til en argumentativ nasjonal eksklusjon.

Mye er gjort, hvis vi kan enes om at «norsk» ikke er navnet på et argument, men kun navnet på en nasjonalitet.

Stolt over å være norsk?

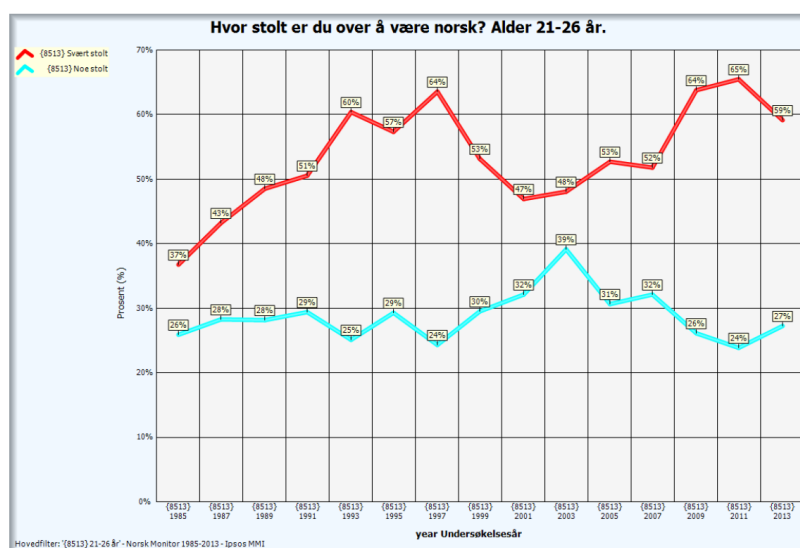
Flere deltagere i den aktuelle debatten om norske verdier har ved flere anledninger tatt til orde for at vi bør være stolte av å være norske, med henvisning til både norsk kulturarv, norske idrettsprestasjoner og mer trivielle kulturelle produkter som brunost og vafler. Noen ganger, gjerne før et stortingsvalg, får man også inntrykk av at noen politikere er veldig opptatt av å tegne et trusselbilde av at norske verdier, leveregler og særpreg står under et stadig større press, og blir utfordret av andre kulturer og skikker. Underforstått: Nå gjelder det mer enn noen gang å stå opp for det norske og være stolt av å være norsk.

Det bør berolige mange politikere at mye faktisk tyder på at folk flest er veldig stolte av å være norske. Ja, faktisk så stolte, at man kan fristes til å stille spørsmålet om det kan bli for mye av det gode, og om stoltheten kanskje også kan bli en litt for behagelig sovepute, som gjør oss sløve og for lite sultne på å skape noe nytt og bedre – og dermed bidrar til å gjøre den norske samfunnskulturen mindre vital og nyskapende?

Hvis vi på nytt lytter til Norsk Monitor, som inneholder et konkret spørsmål hvor respondentene blir bedt om å gi uttrykk for grad av stolthet over å være norsk på en firedelt skala, kan vi danne oss et bilde av hvordan det står til med stoltheten over å være norsk i befolkningen. Som det fremgår av figur 5 kan vi for eksempel følge hvordan stoltheten over å være norsk har utviklet seg i ungdomsgruppen mellom 21 og 26 år fra 1985 til 2013. Som grafene viser, har andelen som svarte moderat positivt («noe stolt») holdt seg relativt konstant fra 1985 til 2013, mens trenden i andelen som svarer «svært stolt» har økt betydelig, fra 37 prosent i 1985 til hele 59 prosent i 2013. Legger vi sammen de to stolthetskurvene, utgjorde den samlede andelen i 1985 63 prosent mot 86 prosent i 2013. Som Ipsos MMI sier i sin rapport: «Oss bekjent er dette svært høye tall ved slike målinger».

Tilsvarende resultater for selvopplevd stolthet over å være norsk for hele befolkningen viste at andelen stolte var 67 prosent i 1985, mot 88 prosent i 2013. Og, bare for å forsikre leseren om at trenden i hvert fall ikke hadde snudd i 2015, kan det nevnes at andelen stolte i 2015-målingen lå på 87 prosent, for hele befolkningen, tilnærmet uendret fra 2013.

Figur 5. Stoltheten over å være norsk blant ungdom 21-26 år, 1985-2013

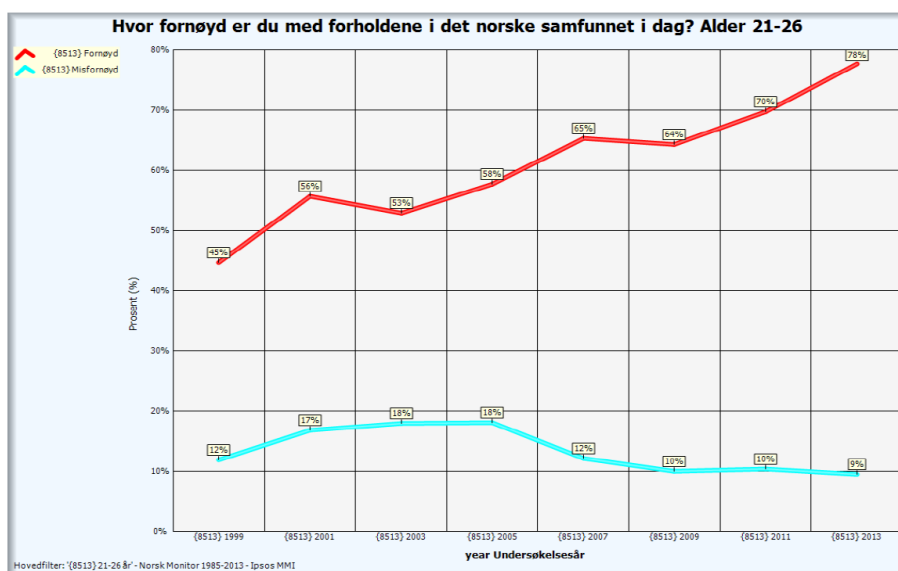
Hva som har bidratt sterkest til at stoltheten holder seg på et så høyt nivå, og attpåtil har økt betydelig siden midten på 1980-tallet, kan vi ikke si med sikkerhet. Imidlertid ser vi at de to toppene, fra midten til slutten 1990-tallet og i perioden etter finanskrisen 2007-2013, kommer i perioder hvor det går relativt godt i norsk økonomi sammenlignet med andre land.

Ipsos MMI tolker i sin rapport økningen i stoltheten utover på 2000-tallet slik:

Den nye bølgen av stolthet over å være norsk har kommet utover 2000-tallet. Som vi har sett tidligere i denne rapporten, er ungdommen mer og mer fornøyd med tilstanden i samfunnet, samtidig som vi observerer at stadig fler har det svært godt økonomisk. På denne bakgrunn tror vi at den enorme økonomiske suksessen Norge har hatt, og som har gitt landet en ufattelig velstand som gjør de fleste uberørte av tilbakeslag andre steder i verden, er en viktig årsak til stoltheten.

Den økte tilfredsheten med tilstanden i samfunnet, som Ipsos MMI viser til i sitatet over, er verd en nærmere visitt. Den øverste grafen i figur 6 er spesielt interessant.

Figur 6. Tilfredshet med forholdene i det norske samfunnet, 1999-2013

Figuren viser at andelen av befolkningen i aldersgruppen 21-26 år som ga uttrykk for at de alt i alt var fornøyd med forholdene i det norske samfunnet, har vist en markant økning fra 1999 til 2013. Andelen som uttrykte at de var fornøyd, økte fra 45 prosent i 1999 til 78 prosent i 2013. I befolkningen som helhet økte andelen fornøyd fra 50 prosent til 82 prosent i samme tidsrom.

Det er lett å forstå at man som nordmann i møte med personer fra andre land er stolt over å bli assosiert med et velfungerende samfunn, som også er kjent for hevde seg godt på de fleste anerkjente internasjonale mål på levekår, velferd og personlig utvikling.

Hvilke verdier er det egentlig som er under press?

Hvis den viktigste kilden til å være stolt over å være norsk viser seg å bunne i tilfredsheten med forholdene i det norske samfunnet gir det også grunnlag for å stille spørsmålet om hvilke verdier vi har størst grunn til å vokte over i tiden fremover.

Per Fugelli foreslo i sin kronikk i Aftenposten 9. august at vi bør løfte følgende tre verdier høyest: rettferdighet, tillit og frihet.⁵ Fra et liberalt ståsted er dette verdisettet slett ingen dårlig veileder for et samfunnsengasjement som tar mål av seg å videreutvikle grunnlaget for at også nye generasjoner skal forbinde det med noe positivt å være norsk. Poenget for ansvarlige politikere, som ønsker å bidra til å videreutvikle kvalitetene ved det norske samfunnet, er å konsentrere seg om det viktigste som politikken kan bidra med: Å forsterke og videreutvikle våre institusjoner og spilleregler på en måte som sannsynliggjør at verdier som rettferdighet, tillit og frihet blir realisert på en måte som inkluderer alle.

Det er en oppgave som aldri er gjort en gang for alle. Tvert i mot er dette en oppgave som hele tiden må fornyes og aktualiseres i møte med forandringer og nye utfordringer som vi møter på alle samfunnsarenaer, lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Det mangler ikke på slike oppgaver, og et godt sted å begynne kan være å styrke og videreutvikle de grunnleggende liberale samfunnsinstitusjonene gjennom demokratiske prosesser som inkluderer alle: rettsstaten, demokratiet, markedøkonomien og det uavhengige sivilsamfunnet. Det må være politikken primæroppgave i et liberalt demokrati. Et slikt politisk engasjement trenger å bli veiledet av verdier. La oss derfor heller klargjøre hvilke verdier det er enn å fremsette diffuse formaninger om å stå opp for såkalte norske verdier. Når vi tenker oss om og ser oss omkring – er det ikke nettopp de liberale verdiene og institusjonene som i vår tid med størst rett kan sies å være under press?

FORFATTER: Notatet er skrevet av Lars Peder Nordbakken, økonom i Civita.

En spesiell takk til Erik Dalen i Ipsos MMI for velvillig bistand med å gi tilgang til utfyllende informasjon omkring Norsk Monitor og utvalgte data .

Civita er en liberal tankesmie som gjennom si arbeid skal bidra til økt kunnskap og oppslutning om liberale verdier, institusjoner og løsninger, for å fremme en samfunnsutvikling basert på respekt for individets frihet og personlige ansvar. Civita er uavhengig av politiske partier, interesseorganisasjoner og offentlige myndigheter. Den enkelte publikasjons forfatter(e) står for alle utredninger, konklusjoner og anbefalinger, og disse analysene deles ikke nødvendigvis av andre ansatte, ledelse, styre eller bidragsytere. Skulle feil eller mangler oppdages, ville vi sette stor pris på tilbakemelding, slik at vi kan rette opp eller justere. Ta kontakt med forfatteren på larspeder@civita.no eller civita@civita.no.

Sluttnoter

1 Se <http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp>

2 Francis Sejersted, *Demokratisk Kapitalisme*, Pax, 2002, 93-95 og 316-326.

3 Hele rapporten er tilgjengelig gjennom denne lenken: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/foa/slik_er_ungdommen.pdf

4 Sitatet er hentet fra Isaiah Berlin, *The Crooked Timber of Humanity*, Princeton University Press, 1990, 19.

5 Per Fugelli, *Takk, Norge. Og god vakt!*, kronikk i Aftenposten, 9. august 2017.